

Respons PGGM en PFZW 'Oud en Zelfstandig in 2030. Een reisadvies'

Inleiding

Met veel interesse en plezier hebben wij uw advies 'Oud en Zelfstandig in 2030' bestudeerd. Op de uitnodiging om hierop te reflecteren gaan wij van harte in, en hopen en verwachten dat ook anderen dat zullen doen. Dat is nodig want alleen met elkaar kan het lukken om het hoofd te bieden aan de (complexiteit) van de uitdagingen in de sector zorg en welzijn.

Een stijgende zorgvraag, meer patiënten met een zwaardere zorglast, gecombineerd met een afnemend arbeidspotentieel doet de vraag rijzen niet *of* maar vooral *wanneer* dit onhoudbaar blijkt. Het gaat niet alleen over betaalbaarheid maar ook of vooral over de organiseerbaarheid van de zorg en welzijn in de toekomst. De kloof tussen zorgvraag en arbeidspotentieel raakt iedereen in Nederland, en werkgevers en zorgprofessionals (de deelnemers van PFZW en de leden van PGGM&CO) voelen de gevolgen dagelijks. De werkdruk is hoog en daarbij komt dat steeds meer zorgprofessionals ook mantelzorger zijn. Andersom zien we in deze bizarre tijd een enorme veerkracht waarvoor wij een diepe buiging maken. PFZW en PGGM kunnen de problemen in de sector zorg en Welzijn niet alleen oplossen, maar we nemen de maatschappelijke verantwoordelijkheid om hieraan een bijdrage aan leveren.

Hieronder gaan we, na een aantal algemene reflecties, in op uw drie centrale adviezen.

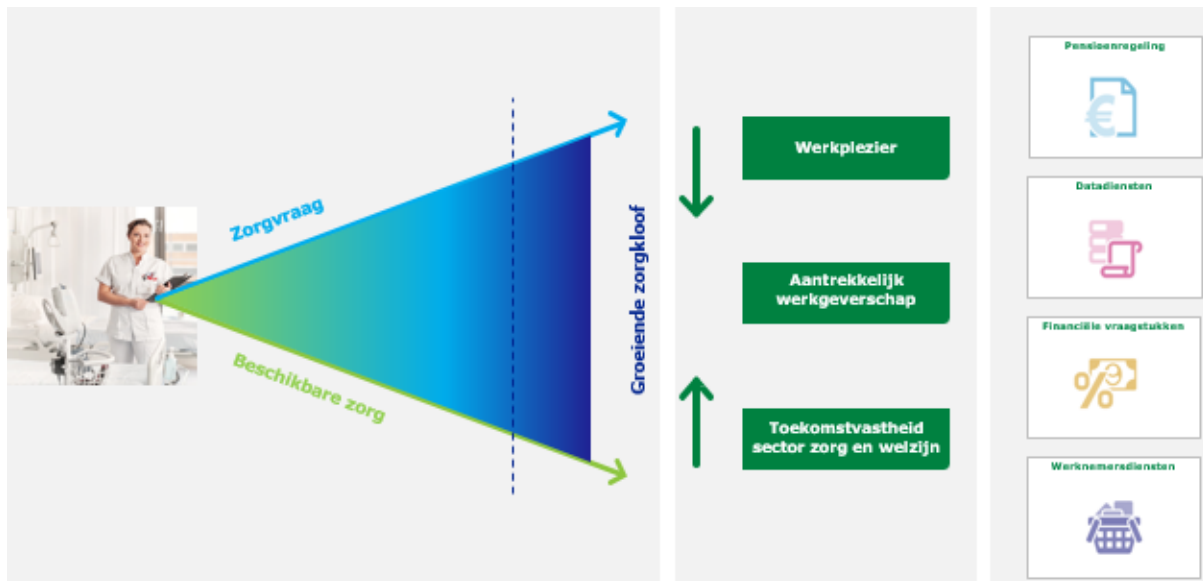
Over PFZW en PGGM

Pensioenfonds Zorg en Welzijn (PFZW) is hét pensioenfonds van, voor en door de sector zorg en welzijn. PFZW is verantwoordelijk voor het pensioenbeleid en het pensioenvermogen van bijna 2,9 miljoen (oud-)werknemers in de sector zorg en welzijn. Het pensioenfonds beheert het belegd vermogen, dat eind december 2019 €238,4 miljard bedroeg. Werknemers, werkgevers en sociale partners zorgen bij PFZW samen voor een goed pensioen in een leefbare wereld.

PGGM is een coöperatieve pensioenuitvoeringsorganisatie, met als grootste klant het PFZW. Het doel van PGGM is het realiseren van financieel rendement om een goed pensioen uit te keren. Deze financiële opdracht verbinden wij aan maatschappelijke opbrengsten, zoals het bijdragen aan een duurzamere wereld, en het steunen van de sector zorg en welzijn in haar uitdagingen, bijvoorbeeld op het gebied van de toenemende werkdruk van werknemers in deze sector.

We hebben verstand van data, van statistiek en van financiering. Die kennis en data zetten wij (geanonimiseerd) in en ontsluiten dit voor werkgevers in de sector zorg en welzijn. Het doel: bijdragen aan meer werkplezier, goed werkgeverschap en een toekomst vaste sector zorg en welzijn. Dit doen we door het inzetten op een goede pensioenregeling, het aanbieden van datadiensten aan werkgevers, het verkennen van financieringsvraagstukken en diensten voor werknemers (Figuur 1). Ook hebben we ons verbonden aan het initiatief Het Potentieel Pakken, dat aandacht richt binnen organisaties op het vergroten van de deeltijdfactor.

Het volgende perspectief uit uw advies spreekt ons daarbij aan: *“De meeste ouderen zoeken én vinden zelf hun weg in de wereld van zorg, ondersteuning, welzijn en wonen, met vaste, aanspreekbare partners die allemaal hetzelfde belang voor ogen hebben.”* PGGM en PFZW willen zo’n partner zijn, individueel in het contact met deelnemers en pensioengerechtigden, en op stakeholderniveau, als partner voor overheid en netwerkpartner voor diverse organisaties die zich over dit vraagstuk buigen.

Figuur 1. Samenhang zorgkloof en inzet PFZW | PGGM

Algemene reflecties

‘Op weg naar een nieuwe realiteit’

Wij onderschrijven het wenkende perspectief dat geschetst wordt: zo lang mogelijk zelf, zo min mogelijk zorg. Uw advies richt zich daarbij op de ouderen. Wij stellen ons daarbij de vraag of het advies, als ook de integrale benadering van de visie op ouder worden, niet juist voor alle burgers zou moeten opgaan. Hiermee wordt het niet alleen een visie op de ouderenzorg, maar juist de zorg en welzijnssector als geheel. Het advies raakt daarmee de waarden van ons zorgstelsel in het algemeen, waarvan we ons afvragen of deze opnieuw herijkt worden met de contourennota die deze zomer is gepland.

‘Ouderen in Nederland, nu en straks’

Uw advies nuanceert ‘de ouderen’. Studies laten zien dat er een meerdere onderverdelingen zijn met een spreiding van zij die toegang en middelen hebben en de ‘afwachtenden’ en ‘machtelozen’¹. Daarbij past ook een geografische nuance: de grootstedelijke uitdaging van (chronische) aandoeningen kent wellicht andere oplossingsrichtingen dan in een rurale omgeving. Ten aanzien van dit onderwerp wijzen wij u op het design paper *Publieke financiering van particuliere ouderenzorg* dat in samenwerking met CPB, Netspar en de Erasmus Universiteit is geschreven.

In 2040 is het aantal mensen met dementie verdubbeld. Vroeg of laat is wilsbekwaamheid aan de orde. Wat zijn hiervan de gevolgen voor de eigen regie en digitalisering? Een ander punt is dat juist voor deze groep burgers de zorgprofessionals mantelzorger zijn (en worden). Voor de mantelzorger/zorgprofessional is de opeenstapeling van werkdruk en mantelzorg een toenemende zorg. Dit blijkt ook uit onderzoek binnen onze ledenorganisatie PGGM&CO (765.000 leden).

Aanpak

Uw advies bevat een omvangrijke lijst aanbevelingen aan (combinaties van) diverse partijen. Wellicht geen oplossing die panklaar op de plank ligt, maar wat ons betreft wel concreet spoorboekje voor deze REIS. Hierbij ligt ook een coördinatievraag voor de aanpak op tafel.

¹ Advies *Oud en zelfstandig in 2030*, p. 13.

Reflecties op drie centrale adviezen

1. Ga (ver)bouwen!

Wij zien de groeiende noodzaak om voor de ouder wordende populatie geschikte woningen te creëren die de **woon-zorgcombinatie faciliteren**. In het rapport wordt een beroep gedaan op private investeerders. Ook PFZW en PGGM willen onderzoeken of dit investeringen zijn die we kunnen doen, of dat we de huidige investeringen kunnen opschalen. Echter in de kern van onze bedrijven is de organisatie van een goede pensioenvoorziening voor mensen na hun werkzame leven, voor nabestaanden of bij arbeidsongeschiktheid. Een investering die antwoord geeft op een maatschappelijke opgave is daarmee niet per se een belegbare investering, hetgeen voor ons van belang is. Natuurlijk staat de wereld niet stil en is onze ambitie om onze beleggingen zo goed mogelijk aan te laten sluiten bij maatschappelijke vraagstukken. Dit geldt naast gezondheid ook voor andere thema's waar PFZW haar beleggingen op focust zoals voedselzekerheid, klimaat en milieu en waterschaarste. Wij noemen deze vier thema's 'beleggen in oplossingen'. Ook kijken we specifiek naar beleggingen in Nederland.

Graag willen we hierbij opmerken dat **woon-zorgfaciliteiten veelal zijn gericht op een eenpersoons woonvorm**. Echter wij merken dat er in toenemende mate behoefte ontstaat aan tweepersoons woonvormen, waardoor echtgenoten of samenlevende partners hun duurzame samenleven kunnen continueren in geval van een zorgindicatie bij één van de twee partners, terwijl de andere partner nog in meer of mindere mate gezond is en niet dezelfde zorgindicatie krijgt.

De aanbeveling aan pensioenfondsen ***“Blaas de discussie over (combinaties van) pensioensparen en sparen of liquide maken van de eigen woning voor woningaanpassing, verhuizen en gezond blijven, nieuw leven in” spreekt ons - letterlijk - aan***. Hier denken we als pensioensector, in het verleden, maar ook nu, uitvoerig over na. Dit denkwerk heeft geleid tot onderzoeken², samenwerkingsverbanden, concrete proposities of juist het afzien van bepaalde richtingen. Graag delen we deze kennis met u.

Pensioen en bij bezit van een koopwoning ook de woning zijn de grootste vermogenscomponenten van de meeste huishoudens. Beide zijn illiquide, het pensioenvermogen kan men immers niet zomaar opnemen en de (overwaarde op het) woningvermogen kan men “alleen” vrijspelen door te verhuizen. Er wordt gewerkt aan het toegankelijker maken van dat vermogen bij en na pensionering door de introductie van de eenmalige uitkering bij pensionering en door de toenemende mogelijkheden de overwaarde van de woning te verzilveren. PGGM heeft al vroegtijdig onderzoek gedaan naar de **eenmalige uitkering bij pensionering**.

PFZW en PGGM hebben zich ingespannen om deze keuzemogelijkheid te agenderen. Daarbij is telkens een link gelegd naar de reeds bestaande hoog-laag constructie. Daarmee is een goede begrenzing in de maximale uitkering ineens aangebracht, zodat er geen roofbouw op het gespaarde pensioen kan worden gepleegd. Tevens vindt PFZW dat beide opties ook niet tegelijkertijd inzetbaar moeten zijn, hierdoor wordt voorkomen dat er potentieel extra druk op de algemene sociale voorzieningen komt te staan.

² Zie hiervoor het document met een overzicht van onderzoeken van samenwerkingsverband Netspar over Wonen, Zorg en Pensioen.

Sinds kort ondersteunt PGGM leden bij het benutten van hun overwaarde, **het verzilveren van woningvermogen**, en hebben we – via onze ledenorganisatie PGGM&CO – een samenwerking met ABN-AMRO voor zo een verzilverhypotheek.

In de koppeling van wonen - zorg - pensioen maken wij **onderscheid in de opbouw- en uitkeringsfase**. Keuzevrijheid creëren in de **opbouwfase** van het pensioen levert een aantal zorgen op waardoor wij dit niet voorstaan. Dit zijn de volgende:

- Het introduceren van keuzes in de opbouwfase van pensioen zou tot het risico leiden dat mensen het direct consumeren en later te weinig pensioen hebben (zo leert ook de lage pensioenopbouw door ZZP'ers). Geld uit het vermogen halen tijdens pensioenopbouw is beperkt, maar heeft wel grote consequenties voor de uitkering op pensioendatum.
- Verder speelt de doorsneepremiesystematiek hierbij een wezenlijke rol – in de huidige opzet betaalt iedereen dezelfde premie en krijgt dezelfde opbouw, zodat het voor jongere deelnemers heel aantrekkelijk kan lijken om geld aan het pensioenfonds te onttrekken (of minder premie te betalen), omdat zij zich zo kunnen onttrekken aan de solidariteit van de doorsneepremie. Hierdoor ontstaat echter een achterstand in pensioenopbouw die op latere leeftijd moeilijk in te lopen is. Bij een overgang naar een systeem met degressieve opbouw loopt een jongere bij onttrekking een nog groter deel van zijn pensioenopbouw mis. In beide situaties levert onttrekking tijdens de opbouwfase dus een ongewenst effect op, in het bijzonder voor jongeren.
- Meer eigen regie en hogere eigen betaling in bijv. ouderenzorg geven een negatieve prikkel om pensioen/vermogen op te bouwen. Mensen die niet sparen krijgen dan immers dezelfde (zorg)aanspraken, maar betalen zelf minder.

In de **uitkeringsfase** echter hebben we samen met anderen gepleit voor het kunnen beschikken over een (wettelijk beperkt) gedeelte van het opgebouwde pensioenvermogen, zodat deelnemers bij pensionering een deel van hun gespaarde inkomen kunnen vrijmaken voor bijvoorbeeld aanpassingen aan het huis. Dit leidt tot wetgeving in de vorm van '**uitkering ineens**' waarvan een wetsvoorstel in het derde kwartaal van 2020 verwacht wordt. Wij zijn het met de aanbeveling eens om dit bekender te maken onder de doelgroep die bijna met pensioen gaat.

PGGM heeft niet alleen onderzoek gedaan, verbindingen van pensioen met zorg, wonen en werk te stimuleren, maar heeft ook **allianties** proberen te organiseren zoals door het opzetten van de Innovatietafel. Dit gremium bestaat al sinds 2012 en is een samenwerking van diverse partijen gerelateerd aan zorg, wonen, investeerders, en onderzoek.³

De ervaring leert dat op het moment van (bijna) met pensioen gaan, mensen het meeste interesse en het beste beeld hebben van hun behoeften, wat ze beschikbaar hebben en hun inzetbaarheid op de arbeidsmarkt. Pensioen is toch voor veel mensen iets 'van later', wij zien echter ook een nadrukkelijke koppeling met de deeltijdfactor: ieder uur dat extra wordt gewerkt, levert per maand (als het goed is) meer op, maar leidt ook tot meer pensioen. De rekensom van het eerste is snel gemaakt, het tweede is komt meestal niet in beeld.

Flexibilisering van werk kan het combineren van werk en zorg vergemakkelijken, zo stelt het rapport. In de groep mensen van 50 tot 74 jaar zitten relatief veel mensen met een mantelzorgtaak. De pensioenregeling van Pensioenfonds Zorg en Welzijn kent

³ Aan de Innovatietafel zijn naast PGGM verbonden: Achmea, Omring, Parnassiagroep, Nibud, NHG, Stadgenoot, Rabobank, Universiteit Leiden, Rabobank, VNG, Amvest, Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

keuzemogelijkheden om eerder of juist later met pensioen te gaan. Ook kunnen deelnemers deeltijdpensioen opnemen, waardoor ze zorgtaken kunnen combineren met een stukje pensioen. Van deze mogelijkheden maken ze nog beperkt, maar wel toenemend gebruik. Daarom willen we deelnemers actiever, tijdig en zo praktisch mogelijk hierover informeren.

Omdat veel verpleegkundigen, verzorgenden en welzijnswerkers in deeltijd werken én vrouw zijn, is het ook vanwege de emancipatie en economische zelfstandigheid belangrijk dat zij onderbouwd een keuze maken. Die keuze ondersteunen wij door middel van de toekomstverkenner. Daarnaast organiseren wij **bijeenkomsten 'Pensioen op komst'** die proberen inzicht te geven in de transitie naar een nieuwe levensfase. Dit is een stapje in de geconstateerde zorg dat mensen minder anticiperen op ouder worden. De bijeenkomsten kennen een grote opkomst en tevredenheid.

Vanuit onze wens om de deelnemer aan het pensioenfonds te kunnen steunen bij belangrijke werk- en levensvraagstukken hebben we vanuit de coöperatie PGGM, het merk **PGGM&CO** opgericht voor onze ledenorganisatie, met inmiddels meer dan 765.000 leden. PGGM&CO heeft als missie het bijdragen aan fitte medewerkers in de sector zorg en welzijn. Daarbij maken we onderscheid tussen fysiek, mentaal en financieel fit. Een en ander heeft bijvoorbeeld geleid tot een hypotheekproduct (Attens) speciaal voor zorg en welzijn waarbij bijvoorbeeld onregelmatigheidstoelagen meewegen in het hypotheekbedrag, maar ook rekening wordt gehouden met het toekomstig verdienpotentieel van leerling-verpleegkundigen en huisartsen in opleiding. Dit kan soms net het zetje zijn dat een verpleegkundige nodig heeft om een huis te kunnen kopen. Andere initiatieven zijn bijvoorbeeld de eerdergenoemde Verzilverhypotheek (waarbij we leden ondersteunen en doorverwijzen naar ABN-AMRO die de hypotheek aanbiedt), waarmee gepensioneerden (een deel) van de overwaarde van hun huis kunnen verzilveren. En een propositie gericht op huurders uit de sector, die voorrang krijgen bij het inschrijven op een passende huurwoning. Daarnaast bieden we vanuit PGGM&CO workshops en Webinars aan om als mantelzorger je netwerk te vergroten en met mindfulness in balans te blijven.

2. Ga digitaal!

Zoals hiervoor aangegeven hebben wij verstand van data. We kunnen met onze kennis, ervaring, innovatiekracht én de rijke data die PFZW beheert daarnaast **van betekenis zijn voor arbeidsmarkt**vraagstukken waarmee werkgevers en werknemers in de sector zorg en welzijn - dus ook in de ouderenzorg - nu worstelen.

De beheerde data (aangevuld met de verzuimdata van Vernet) wordt geanonimiseerd ingezet om werkgevers te ondersteunen bij het vormgeven van hun strategisch personeelsbeleid. Ook zien we aan deze data dat er grote verschillen zijn regionaal en tussen sectoren. Deze kennis kan ingezet worden om gefocust uitdagingen aan te pakken. Data wordt hierin omgezet in kennis, en de kennis wordt ingezet voor de transformatie. Met de mogelijkheden die nu worden ontwikkeld aan de technische kant, kunnen we in gesprek met zorgwerkgevers bijdragen aan concrete oplossingen. Ook is het Ministerie van Volksgezondheid Welzijn en Sport hierin voor ons een partner.

De waarde van data – en dus digitaal leven en zorgen – zien we ook terug in de alliantie met Het Potentieel Pakken: hierin worden data gecombineerd met maatwerk operationele oplossingen in zorginstellingen om zorgprofessionals en hun organisaties inzichten te geven en verandering te bewerkstelligen. Tot slot voeren we via onze ledenorganisatie PGGM&CO regelmatig kwantitatief en kwalitatief onderzoek uit, met responses van gemiddeld meer dan

tienduizend leden. Een recent voorbeeld is de inzet van dergelijk onderzoek voor Het Potentieel Pakken: een van de belangrijkste onderzoeksbronnen was een onderzoek onder ruim 18.000 leden van onze ledenorganisatie PGGM&CO. Het blijkt een waardevolle insteek om praktisch werk te maken van Goed Werkgeverschap.

3. Werk samen!

PFZW is met 238,4 miljard euro belegd vermogen een wereldwijde investeerder. Met dat pensioengeld van pensioendeelnemers moeten we voorzichtig omgaan. De investeringen moeten daarom een goed rendement en een beheerst risico hebben, en voldoende omvang kennen om efficiënt te kunnen zijn. We willen meedenken met de sector hoe we beleggingsmogelijkheden in de zorg kunnen vinden die aansluiten bij deze criteria. Een specifieke focus daarbinnen kan zijn ons te richten op zorgwoningen, wooncomplexen of andere vormen die de kwaliteit van zorg vergroten, beter aansluiten bij de behoeftes van mensen in hun nieuwe levensfase en tegelijkertijd de arbeidsmarkt ontlasten.

Het afgelopen jaar hebben wij bestuurders en professionals van de sector zorg en welzijn uitgenodigd om met ons in gesprek te gaan over hun grootste uitdagingen. De rode draad van al deze gesprekken is – niet verrassend – de arbeidsmarkt en de (trage en versnipperde) innovatiekracht. We bemerken een behoefte van de sector om innovatiekracht te bundelen, en te zoeken naar schaal en uniformiteit. Maar ook de coördinatie van een gemeenschappelijke agenda speelde zorg- en welzijnsorganisaties parten. Dit alles tegen de achtergrond van de transitie van de sector.

De vergrijzing zoals benoemd in het rapport verklaart slechts een deel van de stijgende kosten. Ook het uitblijven van snelle innovatie, de silostructuur van de sector en prijseffecten zorgen voor toenemende kosten. De druk op de financiering van de sector is groot, en die neemt nog verder toe door de grote uitdagingen binnen het arbeidsmarktvragestuk. Tegelijkertijd is de zorg- en welzijnssector in transitie, en moet innoveren en investeren. Ook dat kost veel geld. Er liggen dus grote financieringsvraagstukken.

Heel concreet onderzoeken we hoe we kunnen investeren in de bouw van zorgwoningen. Zo dragen we bij aan de toenemende behoefte aan moderne zorgwoningen in Nederland en kunnen we misschien dat wat we al doen, intensiveren. Hierbij zijn wij voornemens ook nader aandacht te besteden aan de behoefte aan woonzorgvormen voor tweepersoonshuishoudens. Ook de mogelijkheid van het verstrekken van zorgleningen, waarbij een onafhankelijke derde partij de kredietbeoordeling doet, zijn we aan het onderzoeken. Ook werken we mee aan een platform dat het gebruik van Health Impact Bonds vergroot; leningen die preventieve gezondheidsprojecten financieren. Op het punt van innovatie onderzoeken we de mogelijkheid te investeren in startups die innovatie in de sector versnellen. In deze onderzoekende fase horen de aanbevelingen en dilemma's zoals in het rapport benoemd, thuis.

Tot slot

- PFZW en PGGM gaan graag op korte termijn met uw commissie in gesprek.
- Dit kan gaan over de specifieke onderwerpen op het gebied van data, financiering, voorlichting, digitalisering, wonen en zorg waarvoor een oplossing benodigd is, maar ook in de bekendheid van faciliteiten gelieerd aan pensioen voor de ouderen in deze levensfase.
- Daarnaast zetten we onze expertise en netwerk graag in om (regionale) allianties te bouwen die met elkaar aan het werk gaan.